

Dr. KIRÁLY PÉTER
„HAZAFIAS ÜNNEPI BESZÉDEI“

MOTTÓ:

„Haza“ és „Szabadság“ ez a két szó, melyet
 Dajkától először tanuljon a gyermek!

(PETŐFI).

Ára 1 korona.

Szerző sajátja, minden jog fenntartva.

Lap. 1908: 328

954277

I.

Ünnepi beszéd 1894 márczius 15.

Legördült a függöny! — hogy eltakarja a sötétség éjszakáját, melyben nem ragyognak csillagok . . . melynél csak a reménytelenség és a siralom volt sötétebb, mely a sziveket betölté!

Reánk ragyogott az „Egyenlőség“, „Testvériség“ és „Szabadság“ isteni drága napja, hogy lelkesítő sugaraival fölrazza a századokon át alvó nemzetet a rabszolgaság sötét porából, — hogy leégesse a rabok kezéről a sebző bilincset s fölszárítsa a szemekből a reménytelenség fájó könyét, s a bekövetkező nehéz küzdelemre tegye csodatevökké és halálmegvetökké azokat az óriásokat, kik mennydörgő hangon parancsolták, hogy: „Legyen világosság!“ és lett: „Világosság!“

A költő lángszava megrázza a börtönöket s mintegy mesebeli varázsfü, széttördeli a helotizmus durva bilincseit, és bezúgja a biztatás igéje az országot, s föltámassza börtönsirjából az odatemetett Félisteneket:

„Kelj föl rabágyad köpárnáiról, — beteg, megzsibbadt gondolat . . . Kiálts föl érzés, mely nyögél — elfojtott vérző sziv alatt . . . Óh jöjjetek ki lánczra vert rabok . . . Lásátok a boldog, dicső napot. — A honra, mely soká türt vélettek . . . Derüt vigaszt és áldást hozzatok!“

Fenséges az elemek csatája, — amikor, a mennydörgés bezúgja a mindenséget s borzadálylallyal tölti be a leghidegebb szivet is; — fölkorbácsolja a tengert, a „lét“ és „nem lét“ Scillája és Charibdisze közt, hányja,

veti, zaklatja a hatalmas árbocokkal büszkélkedő hajót... de százszorta fenségesebb ennél egy nemzet, mely egyet-ért, mely egy szivvé, egy lélekké forr össze s kezében a közös boldogság kivivásáért villan meg a — kard, — lel-kében a közös haza iránti szeretet vesztatüze ég, — és milliók ajkán egyszerre zendül meg lángoló szavakkal az emberiség legtisztább, legszentebb imája az: „Egyenlő-ség“, „Testvériség“, „Szabadság“!

Renán, az ujkor egyik szellemóriása azt mondja, hogy: „Soh'se történt még csoda oly emberek előtt, kik az esemény csodás jellemét megtudták volna magyarázni!“ — Őseink csodát miveltek . . . korszakalkotó tények egész sorozatának voltak harcosai, — Európa szeme függött rajtunk s nem érték rá a népek, a nemzetek a magyaráz-gatásra, — bámulatnak és tiszteletnek voltak rabjai, mely lelköket irántunk betölté . . .

Sőt ma is, ha az 1848-49-iki csodás események okát keressük, semmi másban nem találjuk azt fel, semmi másban nem képzelhetjük azt el, mint a lángoló haza-szeretethen . . . Mily nagyjelentőségű varázsige is ez a szó: „Hazaszeretet“ — e varázsige ihletétől elragadtatva zendült meg a költő ajkán:

„Haza és Szabadság, ez a két szó, melyet
Dajkától először tanuljon a gyermek,
És ha a csatában a halál eléri:
Utószor e két szót mondja ki a férfi!“

Amíg az ember gyermekkorát éli, — kellemes szóra-kozást nyújt néki a játék; egy szépen kifestett „madonna“ kép előtt térdet és fejet hajt s képes azt imádatlál bál-ványozni, mint Istenét; — az érzékiség uralja nála a szel-lemet . . . de ha eltűntek a gyermekkori évek: előáll a józanész, az okos megfontolás és követeli jogait. Nem elé-gíti ki többé az ember vágyait a festett kép, a csábító

kinézésü játéktárgy, — térdei nem hajolnak meg a bálványistenek előtt . . . eldobja magától azokat, — keresi az igaz Istent, akit lélekben és igazságban imádjon, — keresi és követeli jogait, melyek őt Isten és az egész világ előtt megilletik! . . . Valamint az egyes emberrel: épen így van ez nemzetekkel is!

Amíg egy nemzet gyermekkorát éli, amíg tudatlan — bár sejti, érzi: hogy mit kell keserűen nélkülöznie, — de fél azt követelni, mert a tudatlanság és a gyávaság a legtöbbször együtt nyüögzik le a szellemet . . . de ha egy nemzet elérte férfikorát, — ha egy nemzet öntudatra ébred: főlemeli tiltakozó szavát mindazok ellen, kiket azelőtt mint zsarnokait és elnyomóit rettegett . . . porba dönti a tehetetlen bálványisteneket, — keres magának igaz Istent, aki előtt méltán leborulhat, hogy azt imádj! és ha jogos kérése kigunyolva lesz, ha békés uton nem teheti magát szabaddá és tiszteletreméltóvá: fegyvert fog kezébe, rettenthetetlen lesz és csodákat mível! . . . Aztán legördül a függöny, mely örökké eltakarja előtte a tudatlanságnak, gyávaságnak és rabszolgaságnak sötét rémeit . . . hadak nyomán támadnak új hadak, szemökben a szilajság és vakmerőség lángoló tüzével, kezökben az igazság és szabadság sujtó fegyverével . . . és fölsikolt milliók ajakán az isteni jelszó:

„Vagy legyen igazság! — Vagy vesszen a világ!“ . . .

Igy történt ez hazánkban is az 1848—49-ik évi örökemlékü harczokban, melyeknek kiindulási napját épen az 1848 márczius 15-ike képezte!

Örökemlékü márczius 15-ike! Te derítetted föl nemzetünk egén a férfikornak, a Szabadságnak és jogegyenlőségnek dicső hajnalát, — te képesítetted a magyar nemzetet arra, hogy csodákat míveljen! — letöretted a sajtó rabbilincset, s szabadon, merészen repülni tudó szárnyakra keltetted az alvó szellemet, a szunnyadó tetterőt; — kitar-

tást, halálmegvetést leheltél bágyadt lelkünkbe . . ! Légy üdvözölve! légy bálványozva és örökké megünnepelve a haza előtt . . ! Te voltál az a nagy nap, mely a rabszolgaság pokoli álmából fölráztad ezt a nemzetet, — fáklyát, szövétnekét adtál kezébe, melynek világánál a „Testvériség“, „Egyenlőség“ és „Szabadság“ hármasságát keresse és megtalálja!

Szeretett Honfitársak! — A történet, az életnek ez a nagy tanító mestere, kétségtelenné teszi előttünk azt, hogy nagygyá és hatalmassá egy nemzet csak akkor lehet, — ha vannak tradíciói a múltból, melyeket büszkén említhet föl a nagyvilág előtt! Az egyes ember, — őseinek dicső emlékezetét, mint szent ereklyeképet hordozza lelkében s azoknak példája erősíti őt az élet nehéz küzdelmeiben s teszi képessé arra, hogy sok keserű poharat kiürítsen egy szebb jövőért, melyben elhunyt őseihez ő is méltóvá teheti magát. . . . Egy szebb jövőről, egy boldogabb életéről, eszményképet teremt magának az okos lélek — s a sziv, ez eszme megvalósításáért hevül; a kéz ez eszme diadaláért küzd, fárad . . . az eszme, mely nagy és magasztos, még álmainkban is lelkünk előtt lebeg, — ennek gondolatával zárulnak édes álomra szemeink, — ennek gondolatával ébredünk fel a nyugalom párnáiról . . . ezt az édes vágyat, — ezt a boldogító érzést nem töröli ki lelkünkől semmi szenvedés, semmi keserű megpróbáltatás; — az eszme, melylyel há lelkünk egyszer összeforr, szentté lesz előttünk s annak diadaláért csodákat képes mivelní a gyarló ember!

Épen így van a nemzetekkel is! — Nemzeteket is az ősök fényes példája lelkesít a küzdelmek és szigorú megpróbáltatások csatásikján . . . és valamint egy igazán szerető édesapa, gyermeke jövőjéért föláldozza egész élete nyugalomát: épen úgy egy nemzet is, midőn nagy tetteket mivelní, nem a jelenkor fiainak boldogságáért, — hanem a

jövőért, az utódok jólétéért küzd, fárad . . . mert egyesek meghalhatnak ugyan a vérpadon vagy csatatéren, — de egy nemzetnek élni kell, — tovább kell folytatni az elődök által megkezdett küzdelmet . . . diadalra kell juttatni azt a zászlót, melynek védelmében a csaták hősei, félistenei, elhullottak . . . hogy diadala által lerója a kegyelet szent adóját mindazok iránt, — kik egy szebb jövőnek mátyrjai — vértanui — valának!

Multunk dicsőségéből egy ragyogó gyöngyfűzért fonhatunk s ennek a fűzérnek egyik legfényesebb gyöngye az „1848. márczius 15-ike“, — melynek e mai napon emlékünnepet szentelünk! Egy ilyen napon jelölték ki dicső apáink az igazság utját, — melyen mi nekünk haladnunk kell, -- végrendeletet irtak s e végrendeletben reánk hagyták ezt az ezeréves szép hazát, — de reánk hagyták átok alatt azt a szent kötelességet is, hogy e hazát szeressük s ennek hü fiai legyünk . . . érette élni s ha kell meghalni is bármikor szent kötelességünknek ismerjük . . . reánk hagyták ezt a vérrel áztatott szép hazát s ennek szent zászlóját erős átok alatt . . .

„Átok alatt, hogyha elpártolunk attul: Ne legyen az Isten, Istenünk azontul!“

. . . . .

Tisztelettel, önfeláldozó hü engedelmisséggel viseltsünk azért e haza iránt s annak szent törvényei iránt . . . mert a törvény csak úgy lesz igazi szentséggé: ha a polgárok tiszteletben tartják azokat! . . . A föllángoló hazaszeretet, a honfiui szent fogadalom tegye ezt a mai napot fényes, nagy és szent ünneppé, mert az okos lélekkel felruházott hazafi előtt Isten után első bálvány a — haza!

Nekünk pedig elhagyatott magyar nemzetnek ez a föld ezerszer drága büszkeségünk, — ez mindenünk, ami egy nemzetnek földi szentségét, honfiui drága kincsét képezheti!

Míg az ősök dicsőségének emlékezete elevenen él az utódok büszke tudatában, addig egy nemzetnek elveszni, addig egy nemzetnek eltipratni — nem lehet . . . nem szabad!

Igy-igy szeretett honfitársaim! ünnepeljük meg szabad hazának szabad gyermekeihez méltóképen multunk dicsőségének örök emlékű évfordulóját . . . gyujtsuk tüzre a hazaszeretet isteni fáklyáját lelkünkben, zendüljön meg e napon milliók és milliók ajakán a csodát mivelő ősapák gyujtó jelszava . . . melytől lázba jött akkor a nemzet s nem rettegett többé hamis bálványt . . . hiszen a nemes lelkesülés ma is hőökké, csodatevökké avatja az igaz hazafiakat s azoknak bátorságán és rettenthetetlenségén — mint Kossuth mondá — „még a pokol kapui sem vehetnek diadalt!“

Oh zendüljön meg hát e napon minden igaz magyar ajkán a szent fogadalom s imádkozzuk el egy szívrrel, egy lélekkel:

„A magyarok Istenére esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!“

Ámen!

(Zovány.)

II.

Ünnepi beszéd 1895 márczius 15.

Legyen a háza független! Legyen a nemzet minden gyermeke szabad és egyenlő! Varázsbetűkkel voltak felírva ezek a szavak fehér mezejére a trikolornak, mely alatt minden harczos egyenlő volt az élethalál nehéz harczai-ban, a megpróbáltatás szigorú napjaiban, minden harczos szabad volt, mert legborzasztóbb ellenségei a rabszolga-ságnak fölbérelt bestiái ellen emelhette fel sujtoló kezét. A harcz lezajlott, a pokol fiai diadalt ültek nehéz har-czokban elvérzett apáink szent csontjai felett, — besarazták egy nemzet szabadsága oltárképének tiszta arczatját, hogy ne legyen a zsarnokoknak mitől rettegniök míg ostromokkal véresre verik a magyart.

De a sötétség országának megvoltak már számlálva napjai... A tyrannizmus bár azt hitte, hogy az örökre meggyilkolt szabadságnak halotti torát üli, pedig hála érte a magyarok Istenének, a zsarnokság lehanyatló dicsőségé-nek végvonaglása volt az a boldogság, amitől még akkor egyszer és mindenkorra megrészegült.

Kifogyott az Isten türelme, nem nézhette tovább, hogy az ő hasonlatosságára teremtett ember elrabolja egymástól a legszentebb adományokat, a lélek és gondolat szabadsá-gát, az emberi méltóság legdrágább kincseit. Mert szerett honfitársak, ki ne tudná ma már azt, hogy a „kényuralom, még ha tán szépnek mutatkozik is külsőleg, lényegében véve semmi más, mint egy szépen földiszített koporsó, melynek

belsejében az önérdék férgéi nagyon jól érzik ugyan magukat, de a nemzet halott!”

A szabadság az isteni gondviselésnek legfenségesebb adománya, azt megőrizni és védeni emberi becsületünk és hazánk iránt való legszigorubb kötelességünk, — mert az élet szabadság nélkül nem méltó az emberhez, — szabadság nélkül nincs emberi élet, — e nélkül az ember hasonlítana a természeti ösztönök rabjaihoz, t. i. az állatokhoz. Kérdezitek tovább, hogy mire való a szabadság? Kérdeztek meg egy börtönben sinylődő nehéz rabot, kinek legboldogitóbb álma az, hogy még egyszer szabaddá lehessen; — kérdezték meg a szabadság harcának zivatarában élet-halál harcot vivő katonát, ki vérfagyasztó vakmerőséggel szegezi mellét a halálos ítéletet sivitó tüzes golyók zápora elé, — mert tudja, hogy a kivivandó dicsőség egy fölszabadítás után epedő nemzetnek lesz örömmünnepe; — érzi, hogy harctéren sirba temetett csontjai felett hálás unokák borulnak le dicsőítő imába foglalni mindazoknak nevét, kik egy nemzet igaz ügyének szent diadaláért fenéig üritették a halál sötét poharát!

És ha van még, aki kételkedni tud abban, hogy szabadság nélkül az emberi élet gyaláznál egyéb nem lehet: kérdezze meg lelkiismeretének isteni sugallatát, kérdezze meg önön emberi méltóságának tiszta tudatát, — az minden ékesszólásnál meggyőzőbben fogja megadni e kérdésre a feleletet.

Vagy üsse fel a világtörténet könyvét ott, ahol Brutus ledöfte Cäsart! Tudta azt Brutus, hogy édes apja szívébe döfi a tört, tudta, hogy világ szerint hálával tartozik ő annak, akit hála helyett a halálba kerget, — de a haza és a szabadság iránti szeretet hatalma legyőzte benne az édesapa iránti szeretet ösztönét: — megölte tulajdon apját, mert gyilkosnak tekintette azt, — a szabadság gyilkosának... egy nemzet szabadságának gyilkosa pedig halált

érdemel, még tulajdon gyermekétől is, — mert kárhozatra méltó gonosztevőnél még az se tekintheti ötét egyébbnek.

Rabszolga volt a mi nemzetünk is — aki hitvány zsarnokainak századokon keresztül fizette a drága véradót, de hűségeért és önfeláldozó szolgálatáért nem kapott egyéb jutalmat, csak gyalázatos rablánczot! Oh milyen súlyos teher is lehet az a rabláncz egy szabadságimádó nemzet izmos karjain, — mily bűnös lealázása, mily alávaló meggyalázása ez egy olyan nemzet büszkeségének, kinek azelőtt még nevétől is rettegett a világ! — De bár századok fájdalmait kellett is a magyarnak átalszenvednie, nem halt meg ez a nemzet, csak mélyen álmódott, csak hóhérai hazudták teli a világot avval a hirrel, hogy meghalt. . . Ki is tették a ravatalra, elkészültek a temetésére, de az igazság Istene nem engedte, hogy eltemessék, — fölrázta álmából ezt a nemzetet, hogy a vére és vagyona után sóvárgó bérencz-bestiókkal leszámoljon s bebizonyítsa az elámitott világ előtt, hogy ő élni tud és élni akar! — 1848 márczius 15-ike volt a feltámadásnak dicső napja! A magyar honvédek halhatatlan diadalainak fundamentumát képezi ez a szent nap! — Mennyi magasztos eszme, mennyi édes reménység s mennyi keserü csalódás fűződik e mai nap históriai multjának emlékezetéhez.

Ti tudnátok azt elbeszélni öreg honvédek! — Ti, akik átalküzdöttétek a nemzet legszentebb ügyének nehéz harczeit, amelyekről egy Petőfi Sándor a dülő csaták viharadara ihletett ajkakkal előre jósolt ezen szavakban: „Véres napokról álmodom, mik a világot romba döntik s az ó-világnak romjain az uj világot megteremtik!”

Ti tudnátok azt elmondani az ékesszólásnak minden bűbájával, öreg honvédek, kik e hazának Isten és az egész világ színe előtt igaz ügyeit elárulni, a hazaszeretet oltárképét besarazni s ezt a nemzetet durva rablánczra verni láttátok, s az elnyomatás és vadállatias bosszuállás minden

iszonyát könyes szemekkel, de élő hittel, edzett lélekkel és lángoló hazaszeretettel, egész világtól elhagyatva, szentvédettek keresztül; ti tudátok azt elmondani minékünk, milyen fényes napja a magyar nemzet történelmi múltjának a márczius 15-ike! Ti márcziusi ifju óriások, kik letörték a gondolat és a szabadeszmék templomainak, a sajtónak századéves rabbilincset s fölráztatok halálos álmából milliók tetterejét és önértetét, hogy fölébredve, mennydörgő szavakkal zúgja el véletek együtt: „Fegyverre honfiak!“

Szent jelenségek előttünk azok a könyek, melyek a mai nap múltjának emlékezetétől szemeitekből alágördülnek; mi mindannyian meghatott lélekkel hajlunk meg előttetek, mint az ideális hazaszeretethez s a legdicsőbb napok emlékezetének élő szobrai előtt. A ti küzdelmetek milliók jólétének élet-halál harcza volt, a nehéz idők méltó katonákat találtak tibennetek. „Szabadság! „Egyenlőség!“ „Testvériség!“ volt a ti jelszavatok... Fájdalom, azok közül is sokan bünös kezet emeltek e szentháromság ellen, akikkel mi házi isteneinket és mindennapi kenyérünket mindig hiven megosztottuk!

A lázítók, a szennyes hazugság után elődök ezek, kik a becsületes nép tudatlanságát arra használják fel, hogy izgassanak az ellen a magyar állam ellen, melynek ők is épen olyan polgárai, mint a magyar ajkuak! Ehhez hasonló aljasságot a történelem csak utálattal türhet meg lapjain! De mi ennek daczára megünnepeljük ezt a mai napot azok helyett is, akik ma sem szégyenlik bünös honáruhással mutogatni be magukat a világ előtt. Jól tudjuk mi azt, polgártársaim, hogy voltak és lesznek is mindig ezen a világon elzüllött, hitvány emberek, épen azért kötelességünk megkísérteni, hogy megjavítsuk őket, ha pedig egyáltalában nem fér reájuk a becsületes emberekhez és tisztességes hazafiakhoz méltó élet: ők lássák majd, ami ezután következik.

Egy és ugyanazon politikai nemzethez tartozik e hazának minden polgára; az 1848 márczius 15-én elhangzott: „Egyenlőség!“ „Testvériség!“ „Szabadság!“ e hazának minden gyermekével közös és azonos; aki ez ellen vét, az mindnyájunk ellen vét, aki pedig ezt úgy magyarázza, hogy akinek — mert lusta, pazar, semmirekellő — semmije nincs, rabolja el a gazdagabbaknak becsületes uton szerzett vagyonát, az ellen szelidebb argumentumot nem ismerhetünk, mint a — statárium.

Ez a három jelszó: „Egyenlőség!“ „Testvériség!“ „Szabadság!“ nem tehet egyebet, mint azt, hogy mindazok, akik becsületes munkával egyenlő érdemeket szereztek: egyenlő jogokat is élvezzenek... Azt jelenti ez a hármasság, hogy szabad legyen mindenkinek magát érvényesíteni, hogy lehessen mindenki a maga sorsának a kovácsa, tekintet nélkül arra, hogy ur-é vagy szolga! és így az embereket „Egyenlökké“, „Szabadokká“, „Testvérekké“ semmi más ne tehesse, mint a becsületes munka árán kivívott érdem.

E magasztos eszmék születésnapjának évforpulóját ünnepeljük e napon. Legszentebb polgári ünnepe ez minden önérzetes magyarnak, — de a sujtó igazság ítéletnapját rettegi ma minden zsarnok és hazaáruló. — Halálos ítéletüket zúgta el a költő a harc zivatarának közepette ezen szavakkal:

„Meg van vagdalva, vérzik a kezünk,
De azért még elbirja fegyverünk.
S amerre vág,
Ott hagyja fájó véryomát.
Ott hagyja fájó véryomát
Haramjacsorda, képeden,
Hogy majd az ítéletnapon
E bélyeg vádolód legyen.
Vádolód az Isten színe előtt
És gyujtsa rettentő haragra őt
Te ellened,
Ki ránk veszett fogad fened“.

A mai nap fénye felette áll mindenféle pártküzdelemnek és huzavonának, melyek, fájdalom! napjainkban különösen, valóságos botránykövei a tisztességes társadalmi életnek! — A mai nap az önzetlen hazaszeretet ünnepe. „Egy ily napon lett a nép szava Isten szava!“ Valóban — polgártársaim! — midőn a nép ünnepélyes hangulattól elragadtatva döntő befolyást gyakorol a maga sorsára egy „jajj“-kiáltásban, mellyel haragját vagy fájdalmát zúgja el, — avagy egy helyeslő vagy tiltakozó szózatával, melyben jövője és sorsa felett egy lélekkel, egy akarattal határoz, — olyan felséges jelenség ez, melynek méltó ecsetelésére nem használhatunk más szavakat, mint hogy: „A nép szava Isten szava!“

A kegyelet adóját rójjuk le multunk iránt e napon. — Romlott politikai életünknek oly nagy szüksége van arra, hogy fölé emelkedve a durva mindennapiasságnak, egy tisztán megcsendülő buzgó imádság röppenjen el lelkünkéből, — ez a pár szóból álló imádság, hogy:

„Éljen a haza!“

De ezt az imádságot nem elégséges csak úgy gépiesen elmondani, ezt át kell érezni minden igaz hazafinak, — át kell érezni egyszersmind azt a szigorú kötelességet is, hogy a haza szent oltárán áldozni tudunk is, akarunk is, fogunk is! — és akkor: *„Ismét magyar lesz a magyar, S világ végéig az lesz, Vagy irtóztatón és dicsőn Mindmind egy száliy elvesz“.*

Legyen a márczius 15-ike a magyar nemzet előtt a kedves visszaemlékezéseknek olyan fényes örömnapja, mint amilyen fényesek voltak azok a diadalok, melyekkel a honvédek e nap szentségeért halhatatlanokká tették nevöket.

Az a nemes lelkesülés, melynek varázstüze milliók szívében gyuladt föl e napon, ezer év óta hirdeti a nagy világnak, hogy a magyar nemzet rabbá nem lehet —

soha! És ha ismét bekövetkeznének a megpróbáltatás nehéz napjai s ha az egész világtól elhagyatva, becsületünkben és létjogunkban támadnának meg a tyranizmus bérenczei: akkor ismét csak egy márczius 15-iki lelkesülés kell, hogy összedobbantsa mindnyájunk szívét, — aztán nem lesz az istennek olyan zsarnoka, amely rablánczra verje a magyart!

Ez a föld, melyet apáink vitézség árán szereztek és védtek meg ezer pokol és kárhozat ellen, — ez a föld a magyar kezekre bilincseknek való vasat nem teremhet — soha! — mi a bilincsek helyett kardokat kovácsoltatunk az anyaföld által termelt vasból s kardunknak élével vérbetűnkkel írjuk a zsarnokok alávaló szívébe, hogy: „Ne bántsd a magyart!“ — Kardunkkal írjuk majd minden lázítónak és honárulónak szívébe, hogy itt, ezen a földön:

„Minden ember legyen ember és magyar!“

Ezekre a szent és magasztos eszmékre kell nekünk megszeghetetlen erős esküt tenni minden márczius 15-én, egy lélekkel, egy akarattal . . . s ha így ünnepeljük meg e napot, akkor mihamarabb bekövetkezik az az idő, amikor a „Szabadság“, „Egyenlőség“ és „Testvériség“ olyan Szentháromsággá válik, melyet e hazának minden gyermeke egyforma hittel imád, s

„A magyar név újra szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez.
Mit rákentek a századok:
Lemossuk a gyalázatot!“

(Szilágyosmlyó.)

III.

Ünnepi beszéd 1896 márczius 15.

(Az igazságról.)

A mindenség nagy labirintjában legrejtélyesebb ut az, amit a sors az emberiség pályájaként kijelölt. Olyan titokszerű, olyan mélységes gondolkozásba ejti az a kérdés a bölcseségtől megöszült fejet is, hogy mi rendeltetése van tulajdonképpen az embernek s mi célja van az emberiséggel magának az Istenségnek. Volt idő, amikor az emberiség körében véres csaták dúltak a felett a kérdés felett, hogy milyen lény az az Isten, akinek létét mindenki ösztönszerűleg érezte, de hollétét és mibenlétét helyesen felfogni sohasem volt képes. Volt idő, amikor az emberek kimondták, hogy ahol az igazság, ott az Isten! És ezentul csak az igazságot keresték, ezt tartották a legfőbb jónak, — ezt tartották mindenek felett való hatalomnak és egyedül idvezítő szent célnek. Az igazság után való törekvés lett ezután a legszentebb emberi kötelesség; az igazság elvei szerint való élet lett a legnemesebb földi élet; az igazság kimagyarázása lett a legkellemesebb szellemi szórakozás; az igazság felől álmodni volt a legboldogítóbb és legédesebb álm; az igazságért meghalni lett a legdicsőbb halál. Évszázadok évszázadoknak sirját ásták meg azóta az emberiség történetében, mióta először felvetették ezt a kérdést, hogy hol van tehát az igazság, és miben áll tulajdonképpen az igazság?! Azok, akik lelkökben nem éreznek elég erőt arra, hogy evvel az örökrejtéjü kér-

déssel szilárdan, rendületlenül, a józan gondolkodás követelménye szerint foglalkozzanak, — ezen semmi további okoskodást nem tűrő szavakkal felelnek nekünk, hogy: „Az égben lakik az igazság!“ De ezek a szavak a mi igazság után szomjazó emberi vágyainkat nem képesek kielégíteni. Mi egy biztos irányt keresünk, amelynek utvesztője nincsen; mi egy biztos időt fürkészhetünk, mely kívül esik az örökkévalóság megmérhetetlen fogalmán; mi egy emberileg kezelhető és emberi számítások hatalmában álló eszköz után vágyódunk, melyeknek segítségével megvalósulva lássuk — az Igazságot!

Korunk is az igazság kutatásának isteni szolgálatában áll; tudósok millió számra írják meg könyveiket; paragrafusok számlálhatatlan sokaságával iparkodtak bevilágítani az emberiség elméje előtt a kételyek vak sötétségét, hogy a balga félelmet elűzzék előlünk s hogy a boldogság felhőtelen tiszta egével varázsoljanak bennünket körül. Azokat az üdvös alkotásokat pedig, amiket az emberiség nemes törekvése, erkölcsi és szellemi munkássága idáig megteremtett: — a szuronyok és ágyuk millióival védik az enyészet romboló hatalma ellen... Mindezek azonban gyarló eszközök, feleletet adni nekünk arra a kérdésre, hogy: „hol van hát az igazság?“ Bismarck, a világhírű politikus azt mondta, hogy „ahol a hatalom, ott az igazság s veszt, aki koldusbottal perel“. Pedig ez az okoskodás nem volt egyéb az ő részéről sem, mint a gögnök és fennhéjzásnak szerencsétlen szüleménye.

De miért foglalkozzunk tovább az egész világgal, hiszen a mi világnk ez a vérrel megáztatott ezeréves szent ország; a mi tetteinkről egy ezredév beszél; a mi dicsőségünk elhervadhatatlan kincse marad az emberiség történetének. Itt minden talpalattnyi tér az igazság ezeréves fundamentuma; itt minden honfiai lélek az igazság élő temploma; itt minden édesanya az igazság átörökítője;

itt minden dal az igazság zengő imája; itt minden szép gondolat az igazság fönnszárnyalása... Ha tehát hallani és megismerni akarod te emberiség, hogy mi az igazság, kérdezd meg mi tőlünk magyar nemzettől s mi megadjuk reá a feleletet.

Megdönthetetlen igazság az, hogy őseink, legnagyobb vezére, Árpád, ezelőtt ezer esztendővel ide vezette népét s letette a fundamentumát annak az országnak, amelyet ma ezer esztendő eltelte után is tisztelni és becsülni köteles az egész világ.

Megdönthetetlen igazság az, hogy bennünket idegen népektől körülvelt s magára hagyatott magyar nemzetet, titkos és nyílt ellenségeink századok hosszu során törekedtek kitörülni az élő nemzetek sorából; de ennek a nemzetnek rendületlen erényén, szabadság iránti igaz szeretetén s hazafiasságának megostromolhatatlan sziklakövén, nem vehetett diadalt az alattomban lappangó csel és ravasz fondorkodás!

Megdönthetetlen igazság az, hogy a magyar nemzet ezeréves küzdelem és önfeláldozás árán vivta ki magának az elismerést még ellenségei részéről is, — hogy béke idején a legigazságosabb bíró, a legbölcsebb kormányzó, a gyámoltalanoknak legönzettelenebb istápolója, a nélkülözőknek legnemesebb szívü jóltevője, — az üdvös békének igaz barátja; harcban mértéket nem ismerő önfeláldozás, bátorság és lovagiasság nemes tulajdonai ékesítik; — ezen erényeket őseitől örökölte s örökségül utódaira hagyni elengedhetetlen szent kötelességének ismeri — s valahányszor sorsának egét a veszdelem felhöi borították el, *egyetlen vészkiáltás* a haza védelmének lobogói alá toborzotta milliók és milliók légióját — s sujtó kezében a kardnak minden csapása vérbetűkkel írta gonosz ellenségeinek szívébe és homlokára az igazságnak istenigéjét.

Megdönthetetlen igazság az, hogy egy Bocskay, egy

Rákóczi, egy Kossuth, lelkökben a legszentebb és legnemesebb értelemben vett szabadság lángoló érzetével bontották ki a küzdelem zászlóját s tetteikkel öröktanúságot mutattak föl nemzetük előtt. Három fényes csillag az emberi sors sötét égboltozatán, három magyar nyelven tett kijelentése az örök igaz Isten hatalmának!

Megdönthetetlen igazság az, hogy volt egy fényes nap hazánk történetében, melynek sugarai ma, évtizedek múltán is melegítenek, ma is fénylenek, melytől — az időnek minél nagyobb távolsága választ el bennünket, annál melegebben érezzük áldásos utókövetkezményeit, *amely nap nemzetünk és hazánk történetében egy külön korszakot képez, amelyet szavakkal körülírni nem lehet, mert egészen a csodák és mesék világába tartozik*, amelynek emlékezetétől lázasan dobban meg keblünkben a sziv s hálaimádságba olvad a lélek a gondviselő Isten iránt, aki reánk azt a halhatatlan emlékezetű napot virrasztotta s lelkünket rendületlen elhatározásokra fölfegyverezte, hogy szellemünk és karunk munkája örök és maradandó legyen, amig egy magyar él e földön. Ez a nagy nap, a mi nemzeti dicsőségünk örökké ragyogó napja az „1848 márczius 15“.

Miként a növények tavasszal nem beszélnek össze, hanem egy titokzatos erő által fejlődésnek indulnak: épen ugy 1848-ban a műveletlen jobbágy nép nem birt az eszme öntudatával, de érezte az ellenállhatatlan erőt s egy hívó szózatra, hogy: „Talpra magyar, hi a haza!“ szilaj lelkesedéssel ragadta meg a fegyvert a megtámadott haza és szabadság védelmére.

Amennyi a haza- és szabadságszeretetéből az emberi lélekben megfér, az mind-mind tettekben és szent elhatározásokban jutott kifejezésre márczius 15-én. Amilyen fényes volt *ezer* esztendővel ezelőtt a honfoglalás befejezésének napja, épen olyan fényes volt 48 évvel ezelőtt a szabadság, egyenlőség és testvériség márczius 15-ike . . .

Árpád behódította a világhódító Attila örökségét a Kárpátoktól az Adriai tengerig, a székely havasoktól az Ens folyóig . . . de az ő unokái később rabigába görnyedtek, egy márczius 15-iki lelkesedése millióknak, egy halhatatlan emlékü Kossuth Lajosa a németnek kellett ahhoz, hogy a bilincseket összetörje és magát ismét szabaddá tegye a magyar!

1848-ban maga az igaz Isten szólalt meg a magyar nemzetben mennydörgő hangon. Mózes a biblia szerint égő csipkebokornál látta az Istent; a magyar nemzet dúló harcok viharában érezte magát Istenhez legközelebb, mert tudta, hogy annak legdrágább ajándékát, a szabadságot védi. *A mai nemzedék tehát arra a kérdésre, hogy mi az igazság, evvel a négy számmal felelhet csak, hogy: „1848“*, minden más egyéb emberi tekintély és emberi okoskodás ferde szüleménye . . . A politikai élet erkölcsi tisztaságát a magyar nemzet boldogságának szent és megfertőzhetetlen forrását ez a négy szám jelöli: „1848“ . . . Az igazi magyar az ő Miatyánkját akár az atyaisten nevével, akár evvel a négy számmal kezdje, mindkét esetben megérti azt az Isten, és így e helyett a szavak helyett: „mi Atyánk, ki a mennyekben vagy“, így is mondhatjuk: „1848, ki a mennyekben vagy, jöjjön el a te országod!“ — Mert azok a szép és nagy eszmék, amelyekért akkor küzdöttünk és harczoltunk, az égből szállottak alá a földre; de a zsarnokok megirigyelték tőlünk s mi nem tudtuk megvédeni azokat a pokol és kárhozat ezer martalóczai ellen, az ég ismét befogadta őket s mi még mindig csak lelkünkben érezzük, hogy jogunk van az 1848-iki nagy eszmékhez, de még mindig nem vagyunk képesek vitézséggel és határozott erélylyel s hazaszeretetünk mennydörgő szózatával leimádkozni az égből ezt a négy számot: „1848“.

Ez a négy szám egy nagy hatalom s e nagy hatalomnak élő tudata a nemzet lelkében oly mélyen gyökeresik, hogy évszázadok, tán évezredek mulva is legdrágább

kincese és egyedüli Istene lesz a magyarnak az „1848“. E négy szám imádata legyen a feltétel, mely nélkül igaz női szerelemre ne számithasson a férfi. E négy szám legyen beírva imádságos könyvünk mindenik lapjába, ez tündököljék fölírva a templomok mennyezetén. *E négy szám legyen legfőbb célunk, legédesebb reményünk, legtisztább hitünk s legbuzgóbb imádságunk!* Ezekre a kérdésekre: mi a jog, mi a hatalom, mi az igazság, mi a hazaszeretet, mi a szabadság s mi a magyar nemzet boldogságának legfőbb feltétele, ezekre a kérdésekre — mondom — evvel a négy számmal lehet csak egyenesen és világosan felelni: „1848!“.

Aki az 1848-iki eszméknek és elveknek nem hive, az a magyar nemzetnek igaz barátja nem lehet. *Ezek az eszmék össze vannak forrva a magyar nemzet lelkével, jellemével, erkölcsével, honfiúi becsületével.* Magyar ember csak képmutatásból vagy elvetemültségből tagadhatja meg multját, nekünk magyaroknak 1848 óta, multunk és jövőnk, hitünk és meggyőződésünk, tiszta hazafiságunk, — szóval minden, ami előttünk szent, ebben a négy számban van kifejezve: „1848“. Azok pedig, akik megtagadják, kicserélik ezt a négy számot, ideig-óráig uszhatnak a felszínen, de végtére is alásülyednek a hullámok sirjába s a nemzet tengerének felszínén nyomuk sem marad többé, azon a helyen pedig, hol elsülyedtek, a víz hulláma ivekben ezeket a számokat írja le bucsuztatóként: „1848“.

Magyarok! Polgártársaim! Legyetek méltók, legyetek igazán érdemesek erre az országra, mely ezer év óta a miénk! — Ha igaz lélekből méltók akartok lenni azokhoz, kik ezt a földet elfoglalták, fentartották, a szolgaság igája alól fölmentették s ezer pokol és kárhozat dühe ellen megvédelmezték, — akkor az legyen a legistenesebb imádságotok, ami az enyém s ami így kezdődik: „1848, jöjjön el a te országod, legyen meg a te szent ákaratod mindörökké“.

(Margitta.)

IV.

Ünnepi beszéd 1904 márczius 15.

Egy nemzet, egy milliókból álló erkölcsi tekintély épenugy mint egyetlenegy ember: *keletkezik*, (megalakul), — *viszontagságos élelpályáját megfutja*, — *hivatását, rendeltetését jól vagy rosszul betölti és azután — meghal*. Ezt a sorsot fizikailag minden nemzetnek el kell viselni; — így követeli ezt a természet örök törvénye: a leghatalmasabb és legkérlelhetetlenebb törvény ezen a világon.

A magyar nemzet származása (megalakulása), évszázados szereplése: *fényes, dicső és felejthetetlen*. Aranybetűkkel írta fel azt a történet könyvébe az — „Emlékezet“ ... Az „Emlékezet“, a jelen kor keserű fájdalmainak ez a hatalmas gyógyító mestere, — a magyar nemzetnek egyedül vigasztaló szelleme. Ugyan mi vigasztalót és lélekemelőt találhatunk a sivár jelenben!? Hiszen ma sem szellemi, sem anyagi téren nem láthatunk egyebet, hitvány lekötöttségnél, föld porába alázó szolgálagnál.

Tulajdon házainkban nem vagyunk gazdák, hanem vagyunk magas bérfizetésre kötelezett — lakók. Tulajdon földeinken nem vagyunk szabad polgárok, hanem vagyunk becsstelenül leigázott rabszolgák. Soha megszégyenítőbb és embertelenebb szolgáljáromot nem viselt a magyar nemzet, mint ma!

Politikai függetlenségünket, *alávaló osztrák furfang és hunczut erőszak játsza ki és szégyeníti meg a világ előtt*. Társadalmi jólétünket és szabadságunkat pedig rövidlátó politikusok gyenge elméjü intézkedése folytán hazánk föld-

jére beözönlő vagyon- és uraloméhes idegenek rabolják el. Beh' ránk is illik a nagy Kölcsey Ferencznek jeles mondása a földönfutó sorsüldözött árvaságról, amely: „Szerte néz és nem leli honját a hazában!”

Fájdalom, hogy nekünk mindezeknél még nagyobb szerencsétlenségünk is van és ez abban áll, hogy nem tartunk össze, tulajdon testvéreinket nem tiszteljük, nem becsüljük. *Egymásra fenekedik a magyar*, mintha bizony nem volna elég halálos ellensége, nem volna elég megrontója, kifosztója, elárulója, tönkretévője. *Önmagát sebzi ez a nemzet*, mintha öngyilkosságot akarna elkövetni, — mintha a saját husától akarna megcsömörleni s a saját véréből akarna megrészegülni! Pedig így sohasem lesz belőlünk tiszteletre méltó, erős, hatalmas és független nemzet! mert az egymás megbecsülése, egymás kölcsönös tisztelése, támogatása, — a jó és balszerencsében való összetartás: *erkölcsi és becsületbeli kötelessége a haza minden gyermekének. Erkölc és becsület nélkül egy nemzetnek, egy államnak nem lehet más sorsa: gyalázatos elzüllésnél, szégyenletes szolgaságnál. Mert megvan írva, hogy „Minden állam, mely magában meghasonlik: elpusztul!” és meg van írva, hogy: „Minden államnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha elvész: Róma megdől s rabigába görnyed!”*

Erőnek vitézségnek és szabadságnak szülőanyja: *az egyetértés és összetartás...* Gyöngeségnek, gyávaságnak és szolgaságnak szülőanyja: *e meghasonlás és széthuzás*. Nagyön bölcse és igazán mondja Fallmayerer a híres német író, hogy: „A természet örök törvényei szerint: *az erő a gyöngeség felett, — az egyetértés a meghasonlás felett s a bátorság és vitézség a gyávaság felett mindig győzelmet arat...*“

Ez a mai kor lealázó és megszégyenítő reánk — s *a mai társadalmi és politikai viszonyok a józan és becsületes kritikát csak rettegni tudják, de kiállani nem!*

Hagyjuk itt egy kevés időre e sivár jelent, mely megvetésnél s gunynál egyebet úgy sem érdemel... *Emelkedjünk fel a hálás kegyelet szárnyain és az emlékezet lélekemelő szárnyacsapásaival szálljunk vissza a múltba s fűrösszük le ott magunkról régi dicsőségünk kristály vizével a jelennek földhöz bilincselő nehéz porát... Hadd frissüljön és pezsdüljön fel ereinkben a vér, — villanjon át rajtunk egy isteni szikra, — szellemüljünk át a mai nagy ünnepnapon s tegyünk erős megszeghetetlen fogadást, hogy őseinkhez erényben, vitézségben, igazságban, szeretetben méltók leszünk... azokhoz a nagy ősokhöz, akik minden körülmények közt jobban tudták szeretni hazájokat, mint gyűlölni ellenségeiket; — azokhoz az ősokhöz, kiket a költő még fogvatkozásuk miatt sem tud elismerés és tisztelet nélkül szemrehányással illetni, amikor az mondja róluk, hogy:*

„Kevéssel volt bünöknél több erényök,
Mely az apákról a fiakra szállt,
Ámde ez a kevés, mikor a vész jött:
Sohsem hagyá elveszni a hazát!“

*

Tépjünk ki hát a magyar dicsőség multjából egy fényes darabot, — egy napot: 1848 márczius 15-ét, — amelybe mint tükördarabba nézzünk belé — s míg egyfelől kigyönyörködjük magunkat, másfelől okuljunk és tisztutjunk; — hiszen oly nagy szüksége van mindezekre a mi csüggedő, megkisértett lelkünknek.

Minden nagy eseményt, — melyet ember idéz elő — megelőz az okos meggondolás, a tervszerű megfontolás, a körültekintő előkészület. A világra szóló 48—49-es eseményeknek is megvoltak a maga előzményei. Évtizedeken át készült arra a nemzet. A mi szabadságharcunk előkészítése és végrehajtása, különlegességénél fogva, páratlanul és egyedül áll a világtörténelemben, — mert ezt lényegében ugyanazok hajtották végre, akik előkészítették.

A francia szabadságharczról (amely forradalom volt inkább, mint szabadságharcz) az van feljegyezve, hogy „azt a nemzet legelőkelőbb s legműveltebb osztálya készítette elő, és a legdurvábbak és legműveletlenebbek hajtották végre“.

Ezzel ellentétben: a magyar szabadságharczot a nemzet legjobbjai készítették elő s azok is hajtották végre. És ha nem lettek volna lelki vakságban szenvedő, hatalom-éhes, félművelt, tudákos, elvadult lelkü gonoszok, akik szemenszedett rút hazugsággal félrevezették és felbujtották ellenünk a horvát, rác, szerb, oláh és szász nemzetiséget... oh akkor, ma ez a mi országunk lenne a legszabadabb és legboldogabb ország a világon.

Az oláh, a szerb, a rác, a horvát s valamennyi ellenünk oktanul és elvetemült módon felbujtott nép, minden szerencsétlenségét és lelki vakságát vezető emberei gonoszságának és romlottságának köszönheti. Mert mi magyarok, ugyanabban a szabadságban, ugyanabban a jólétben *óhajtottuk részesíteni őket*, mint aminőt önönmagunknak kívántunk. *Testvéri szeretettel akartuk velök megosztani a jó- és balszerencsét, melynek bennünket a gondviselés osztályrészesevé tett. És amikor őseink e haza minden gyermekének szebb jövőjéért s jövő boldogságáért nagyot és üdvöset akartak alkotni: akkor a nemzetiségek — ahelyett, hogy velünk az osztrák ellen, mint közös ellenség ellen testvéri jobb kezet fogtak volna: reá hallgattak a bécsi hóhérhatalom bérenczeinek sátántanácsára és lelketlen felbujtására s elhitték azt az ocsmány hazugságot, hogy a magyar nemzet ő ellenük készül, őket akarja megtámadni és bántalmazni... Így történt az meg, hogy ezek a nemzeti-ségek mi ellenünk testvérgyilkos kezet emeltek, megfélemlkezve mindenről, amit az erkölcs és a becsület paráncsol.*

A magyar nemzet *ilyen hallatlan gonoszságra* elkészülve nem volt, de nem is lehetett. *Nem tudhatta, nem hihette*

azt, hogy tulajdon testvérei gonosz kezet emelnek ellene . . .
Méltán törhetett ki a keserű szemrehányás siráma nagy
költőnk: Petőfi Sándor lelkéből e szavakban:

„Te rácz, te horvát, német, tót, oláhság,
Mit marjátok mindnyájan a magyart?
— Török, tatártól, mely titeket védett,
Magyar kezekben villogott a kard . . .
Megosztottuk tivéletek hiven, ha
A jó szerencse nekünk jót adott,
Felét átvettük mindig a tehernek,
Mit vállatokra a balsors rakott . . .
Ez most a hála, vétkes vakmerénnyel
Reánk uszit a hütelen király,
Mohó étvágygyal rohantok meg minket,
Miként a holló a holttestre száll . . .
Hollók vagytok ti, undok éhes hollók,
De a magyar még nem halotti test.
Nem, Istenemre nem s hajnalt magának
Az égre a ti véretekkel fest“.

*. . . Óh bár sohasem kellett volna a nagy költőnek e
vérlázító riadót megírni és bár sohasem kellett volna test-
véreink rémtettéről ezt a megdöbbenő gyászjelentést kiadni!*

Mindenki tudta, hogy a nemzetiségek fellázítása osz-
trák hóhérmunka. — Gonosz lélekkel így gyilkolták halomra
a magyart . . . És vajjon mi jutalmat kaptak ezek a fel-
lázított testvérgyilkosok, — mivel fizetett nekik az aljas
lelkű hatalom? — Semmi egyébbel mint rút hálátlanság-
gal. Mikor a fő-fő testvérgyilkosok a bérökért felmentek
Bécsbe: — ott gunyosan lekaczagták őket és kitessekelték
mint valami kutyákat! . . . Ilyen megszégyenítés után semmi-
sem moshatta le többé lelkökről a testvérgyilkosság rút
szennyét.

De mindhiába lázította ellenünk Ausztria a nemzeti-
ségeket, — mindhiába küldte nyakunkra százezrekre menő
bérenczhadait . . . mivelünk egy mindezeknél sokkal nagyobb

hatalom, nagyobb erő harczolt . . . és ez a nagy hatalom a szabadságnak s az igazságnak csodátmivelő Istene volt, kinek hatalmas ereje sujtóvá tette karjainkat, rettenhetlenné tette bátorságunkat és halálmegvetővé tette sziveinket. És győztünk minden vonalon. Csodatetteinket bámulva nézte az egész világ.

A dinasztia megrémült, és látva, hogy az igazságos Isten hatalmasabb, mint az ő gonoszsága, — látta, hogy önmagán kívül semmiféle más hatalom nem győzheti le a magyar nemzetet: megkörnyékezte, megtántorította és megvesztegette egyik-másik előkelő magyar mágnást s ezekkel a megmételyezett gyászmagyarokkal aláíratott egy könyörgő levelet a muszka czárhoz. Ebben a rimánkodó levélben a legrútabb, legalávalóbb rágalmak voltak összefirkálva a magyar szabadságharcz befeketésére s meggyanusítására. *Ez a gazkezekből gazkezekbe jutott könyörgő levél azt a kérést tartalmazta a muszka czárhoz, hogy köldjön be a czár Magyarországra egy minél erősebb hadsereget, — mert mi magyarok fellázdunk. . . „Fellázdunk!“ . . . mily hallatlan aljas hazugság volt ez! . . . Hát fellázad egy nemzet, ha azoknak a törvényeknek akar érvényt szerezni, amiket az ő felkent fejedelme tulajdon keze aláírásával szentesített?! . . . Fellázad egy nemzet akkor, amikor hazáját szabaddá, önmagát boldoggá s polgárait a haza öntudatos nagykoru fiaivá akarja tenni? Fellázad egy nemzet akkor, ha fegyvert fog mindazok ellen, akik életére és vagyonára törnek mint a rablók?! Fellázad egy nemzet akkor, amikor nem engedi magát, mint valami porban csuszó férget — agyontapostatni?! . . . Fellázad egy nemzet, ha nem engedi, hogy kirabolják, kifosszák és gazkezekkel a vérét kionszák?! . . .*

. . . Ime így lázadt fel a magyar nemzet. És mégis ezt a legbecsületesebb kötelességszerű önvédelmet: az életnek, a becsületnek s a magántulajdonnak védelmét, — „lázdásnak“ nevezték el — Bécsben. És a muszka czár elhitte

a szépen szóló hazugságokat. Hogy ne hitte volna el, mikor állítólag az ő kenyeres pajtása (az osztrák császár) ütötte alá a legsötétebb hóhérpecsétet! . . .

Igy zúditotta hazánkra rettenetes hadait a muszka czár!

De ennél sokkal nagyobb csapás volt az, hogy megharagudott ránk a szabadság Istene! *Megharagudott, mert véreink közül egynémelyek hazaárulókká hitványultak . . .* Az Isten, a nagykegyelmű Isten pedig a töredelmes bűnösnek minden más vétkét meg tudja bocsátani, de egyet még az Isten sem tud megbocsátani, — nem bocsáthatja meg a legnagyobb és legkiáltóbb *gaztettet: a hazaárulást*“ . . .

Isten mindig velünk volt, amig becsülettel, szeplőtlen nemes lelkesedéssel s a szabadság iránt igaz hűséggel hadakoztunk . . . Óh jaj! de ha köztünk a szent ügynek árulója akadt, — ezt a nagy vétket mindig, mindnyájunk bűneként torolta meg rajtunk a Szabadság Istene. Szomorudolog, hogy ez már olyan sokszor megtörtént!

E miatt sóhajt fel Istenhez e szavakkal a költő:

„Hajh! de bűneink miatt
Gyult harag kebledben,
Elsujtád villámidat
Dörgő fellegedben!“

És megdördültek fejünk felett a haragvó Istennek sötét fellegei, — és elborult felettünk az ég . . . Vérbe tiporták a nemzetet elvetemült gonoszszaggal, vérlázító erőszakkal! — Elnémultak a szabadságharcznak riadószavu, csodás zenéjü tárogatói. Porba hullottak a győzelmes csaták szentséges háromszinü lobogói. Utolsót dördültek az ágyuk . . . Utóljára villant meg a vitézi kardok pengéje . . . „Világosnál, Világosnál huszárok könyeztek!“ . . . És nehéz, sötét gyászba öltözött a nemzet . . . mert *elkövetkezett a legrettenetesebb megpróbáltatás ideje, — a gazemberek szabad garázdálkodása a jókon és igazakon . . .* A vérbetiport

magyar nemzet lelkéből ismét fölsikoltott a kínos panasz,
— a csatasíkon elesett Petőfi Sándor lesújtó szavaival:

„Csatater ez a sík, szent csatáknak tére,
Mert a szabadságért harcoltanak rajta . . .
Oh árva szabadság, haldokló kezedből
Undok árulás a fegyvert kicsavarta . . .
És a hősök, kik itt a hazáért vívtak:
Hazátlan bujdosók, földönfutók lettek! —
És a latrok, kik a hazát elárulták:
Urak lőnek . . . oh sziv, szivem ne repedj meg!“

De a magyar nemzet ennyi vérfagyasztó megpróbáltatás daczára, — nem veszett el; — mert ez a nemzet amikor a maga igazáért, hazájáért, hazája minden gyermekének jólétéért, szabadságáért, polgári becsületéért *áldozta véré, vagyonát és annyi szent buzgalmát: — ugyanakkor az egyetemes emberiség legszentebb javaiért, az emberi méltóság, az emberi becsület és tisztesség szent jogaiért küzdött és áldozott.*

A sok alattomos, gyáva árulás és elvetemült, gyilkos erőszak vérbe tiporhatta 1849-ben is a magyar nemzetet; de nem ölhetette meg! Ez a nemzet él és élni fog mind az idők végéig . . . mert az a génius (az a szellem), amely a magyar nemzet titáni küzdelmeiben megszólalt, — halhatatlan és örökéletű, mint maga az Isten, amelytől származott. Ezért nem lehet a magyar nemzetet eltaposni, eltemetni, mert amint a költő mondja:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dus élte kincsét, ámbár napja mul,
Hanem lerázván, ami benne földi:
Egy éltető eszmévé finomul!“

*

Ezek a magyar szabadságharcnak dicső tettekben gazdag és fényesen tragikus mozzanatai, *amelyekre ünnepelesen visszaemlékezni, első sorban ezen a napon: már-*

czius 15-én kötelez minket a nemzeti és hazafiai hálás kegyelet! Ezen a napon, mert ez a nap a hazafiai fellángolásnak csodát mivelő emlékezetes napja.

Mit érne a magvető ember munkája, ha a föld alá takart mag nem szökkenne csirába, hogy idővel érett kalásszá fejlődhessék?! Mit érne az emberi elmének minden gondolata, az emberi szívnek minden érzése, — ha az eszme, az ige testet nem öltene és az emberi társadalom közjavára üdvös intézménnyé nem érlelődnek?! Mit ért volna a magyar nemzet legjobbjainak évtizedeken át kifejtett *nagyratörő buzgalma, odaadó fáradozása, kitartó munkálkodása*: hogyha föl nem virrad a nemzetre „1848 márczius 15-ike“, amely napon a könyvnyomdákról, a sajtókról letörték a rabbilincset, megszüntették a cenzurát, *hogy így a szabad szellem elragadó tárogatójával s tette hívó szózatával tétlenségéből fölrázzák és tette lelkesítsék ezt a nemzetet, — hogy így „nyelvöket a dörgő egek szájába tegyék és jelszavukkal bezúgják a világot!?“*

Ennek a hívó szózatnak, a „Talpra magyar!“-nak veséig és velőig ható tárogatója 1848 márczius hó 15-én zúgta be alóször az országot . . . Ez a csodát mivelő nagy nap volt a születésnapja az utána következő felejthetetlen eseményeknek. Ez a nap szülte azt az erőt, azt a hatalmat, amely később nagy hazánkfia, Kossuth Lajos ajkára adta ezeket a lelkes szavakat:

„Ugy érzem, hogy az Isten kezembe adta az ítélet napjának tárogatóját, hogy annak dörgő hangja felkiáltsa sirjából a holtakat, hogy ha vétkesek vagy gyöngék, örök halálba sülyedjenek! ha pedig van bennök életerő: örökéletre ébredjenek!“

Nincs fenségesebb napja a magyar nemzet történetének, mint 1848 márczius 15-ike! Ezen a napon szánta el magát egész egyetemében *férfiasan és merészen* a magyar nemzet arra, hogy független és szabad lesz, habár a pokol-

lal és kárhozattal kell is megvívnia az élet-halál nehéz
tusáját! Oh bar a magyarok Istene jóvoltából mielőbb
jelvirradna reánk ismét a szabadság és függetlenség már-
czius 15-ike! Mert bizony ma méltán jajdulhat fel lelkünk-
ben a jobb érzés e szavakkal:

Mi vagy te, magyar nép, mi benned a lélek,
Hogy abban ilyen sok keserűség fér meg...?!
Egy tűzhányó talán, mely kialudt végkép,
Örökre kifujta bosszuját és mérget...
Nem! örökké nem tart a tűzhányó álma,
Felháborodik még benne a bős láva, —
Mennél több torlasz áll utjának elébe:
Annál jobban hallik zúgása az égbe!

(Zovány.)

V.

FÜGGELÉK.

Ünnepi beszéd.

Magyarország ezeresztendős fennállásának emlékünnepélyén.

— 1896. évi május hó 25. —

Kelj föl ezeresztendős sirodból világnak legnagyobb fejedelme, Árpád! Nézz széjjel égő tekintetteddel nemzedet millióinak táborán, akik ma áldó imádsággal dicsőítik és magasztalják halhatatlan nagy nevedet!

Volt a világnak ezer meg ezer csodatevő hőse, fényes nagy alakja, — de azok mindannyian eltörpülnek a te csodás nagyságod előtt . . . mert amíg azok csak a maguk ékes-ségét gazdagították, a maguk privát érdekeit ápolták, a maguk családi existenciájuknak avagy egy hatalom- és vagyonéhes szövetkezet érdekeinek áldozták fel vakon és elfogultan országok és nemzetek jövőjét, boldogságát, hitét és szabadságát: — Te Árpád, nem utánoztad őket! Tégedet a hadak vezérlésére, a kormányzás bölcsességére, a harci tudományra s a honfoglalás művészetére nem vérszomjuhozó fejedelmek tanítottak. Tégedet ezekre az erényekre maga a Magyarok Szent Istene tanított, akinek te megtestesülése voltál e földön!

Te nem tanultad írott könyvekből, hogyan kell az ellenséget legyőzni. — Hanem úgy, természetes józan ésszel csatarendbe állítottad hadseregedet, Lehel vezéreddel megfuvattad a harci riadót, aztán seregéd élén rohamot in-

tettél s olyan győzelmeket arattál ellenségeid fölött, hogy reszketett hirétől a világ! Te nem tanultad könyvekből, hogyan kell az ellenséget barátokká, testvérekké tenni, -- de lekötelező igaz becsületességeddel, nemes jóindulatoddal akiket egyszer elhalmoztál: becstelenség lett volna azok előtt az élet, ha szükség esetén minden perczöket éretted nem szentelhették fel; -- utálatos lett volna előttök a halál, ha éretted alkalomadtán fel nem áldozhatták magukat.

Te nem tanultad könyvekből, hogyan kell szeretni a hazát és nemzetet. Te, nemzeteddel együtt, hazátlan bujdosója voltál a nagy világnak! Évszázadokon keresztül barangolt ellenséges népek közt Ázsia és Európa ismeretlen sivatagjain a magyar! S a te nagy lelked, a te atyai nemes szived nem birta elviselni tovább e nemzet boldogtalanságát, fölsírt benned a honvágy s a világverő Attila örökségéből hazát szereztél népednek, -- hazát! ahol ma a te unokáid az ezredik esztendőt ünnepelek!

Mi lenne az emberiségből, ha egyes kiváló férfiakba a Gondviselés nem lehelne egy-egy isteni szikrát, amelylyel azok bevilágítsák a jövő sötétségét s kiolvassák milliók sorsának könyvéből a titkok varázsigeit, hogy így lelköknek emberfölötti hatalmával s buzgalmuknak csodás erejével vezethessék népet egy szebb és boldogabb czél felé. Ilyen isteni erő működött Árpád lelkében is; ennek a léleknek egy-egy szikrája égjen mibennünk, mert csak addig lehetünk Árpád apánkhoz méltók, amíg bennünk az ő nagy szelleme lakik, hiszen az ő lelke a szabadság és hazaszeretet érzületével azonos!

Magyarok! Polgártársaim! Szeressétek ennek a hazának minden legkisebb göröngyét, melyet a harcosok vérrrel, az árvák és elhagyatottak könyeikkel annyiszor megáztattak és termékennyé tettek, hogy erősítse bennetek a jövő iránti hitet s beteljesítse rajtatok az imádságnak azon szavait: „Add meg Isten a mi mindennapi kenyerünket“.

Néhány ezer főt számlált mindössze a magyar nemzet, midőn a Kárpátok bérceit átlépte s diadalmas harczait megkezdette a gyülevész népek csordáinak százezrei ellen, kik századokig bitorolták Attila örökségét. A honfoglalás dicső küzdelme évekig tartott, — de végre be lett fejezve a nagy munka. — Amikor elnémultak a harczyi riadók, — az elfoglalt bástyákat diadalmi zászlók ékesítették, — a harczok zivataraiban elvérzett hősokeket sirba temették: megilletődve széttelintettek a bércek és rónák beláthatatlan térségei fölött s örömkönyeket sirva így sóhajtottak föl: Boldogok vagyunk! véget ért a bujdosás! ez itt a mi rég óhajtott Hazánk!

Haza! Milyen magasztos szent fogalom ez! Kérdezzétek meg a számkivetettet, kinek minden percze rémekkel van benépesítve; — kérdezzétek meg a bujdosót, kinek nincs hova lehajtsa fejét, — aki rettegve kerüli az embekeket, mert minden boldogságtól megrabolták... s ha megismeritek ezeknek gyászát és gyötrelmeit s megismeritek hogy mi a hontalanság, megilletődve kulcsoljátok kezetekeket imára s áldani fogjátok a hódító Árpád emlékéte, ki egy boldogító otthont, egy szabad hazát hagyott reánk földi örökség gyanánt.

Az ember születik, bizonyos ideig él s aztán elhal, mint bármely más lény, amely homlokán hordja a földi mulandóságnak letörölhetetlen bélyegéte. Igen! de ha ennek az életnek csak ennyiből állana az összes filosophiája: — „Születni“, „élni“ és „meghalni“, — akkor az ember nagyon is hitvány teremtése lenne az Istennek. — Ha annak tudata, hogy hiszen ugy sem élünk sokáig s holtunk után ugy sem érünk avval semmit, ami e földön élvezetet vagy keserüséget okozott, ha ez az átkos gondolat, ez a sötét rögeszme szivná a vérünket, mint a vámpír: — kérdem, lenne-e megvetendőbb, lenne-e hitványabb teremtés ezen a földön, mint az ember!

Ha az ember letépi magáról a törvénytisztelet s a becsület és büszke önérzet ékességét, — ha semmi szent érdeket nem ismerve, mások vérére és vagyonára éheznek, mint a ragadozó állat; — kérdem, van-e halálos ítéletre megérettebb szörnyeteg, mint az ember!?

Nincs! — És éppen azért, úgy a törvény, mint az erkölcsi világrend elsepri a föld színéről, — mert hiszen más sorsot nem is érdemelhet. — De ha az ember azért él, hogy az erkölcsi világrend, a közboldogítás és lélek-nemesítés érdekében minél többet tegyen, — azért él, hogy azokat, akik az életben kiskorúak, tapasztalatlanok: — nemesítse, oktassa, védelmezze, — kérdem, hogy az ilyen ember nem érdemel-e tiszteletet és becsülést!? — Igen! — érdemel s a jók becsülésénél és igaz barátságánál méltóbb jutalma nem lehet! Éppen így van ez az élet és küzdelmek világában a népekkel s a nemzetekkel is. A történelem nyilvánvalóan tanítja, hogy minél hitványabb, durvább, istentagadóbb és vadabb volt egy nemzet, annál kevesebb ideig élt és szerepelt e földön, — míg ellenkezőleg, minél igazságszeretőbb, erkölcsösebb és jellemesebb volt valaha egy nemzet, annál hosszabb ideig élt s annál biztosabban tudta fenntartani szabad hazáját, ahol büszkén mondhatta el magáról, hogy: „Az én házam, az én váram!“ És most azt kérdezem tőletek Polgártársaim! van-e ezen a világon a hosszú életű nemzeteknek szebb példányképe, mint a magyar?

Én sokáig, — nagyon sokáig kerestem a világtörténelemben erre a kérdésre a feleletet s miután meggyőződtem a felől, hogy fényesebb multu s jellemesebb életű nemzet a magyarnál nincs és nem is volt soha: örömkönyezve adtam hálát Istenemnek, hogy én is magyar vagyok!

Küzdelemre, harczra termett a magyar! Tán nem is volt ezen a világon nemzet, kinek annyi ellensége lett

volna, mint nekünk s mégis a mi pazar nagylelkőségünk szerint ellenséggel sohasem bánt el senki. Azt sem tudhatjuk sokszor, hogy vajjon az, akivel a mindennapi kenyerünket megosztjuk — barátunk lesz-e, vagy megölő gyilkosunk?! — Így van ez évtizedek, évszázadok óta s így lesz ez a jövőben is. De ennek daczára mindig megtudta oltalmazni a maga igazait a magyar! — Minél több ellensége volt, annál vitézebben forgatta a kardot, — annál nagyobb csodákat művelt, mintha csak azért teremtette volna az Isten erre a földre, hogy a többi népek folytonosan bámulják és rettegjék!

Őseink nem hódítottak be világrészeket, nem harácsolnak össze kincseket, hogy örökség gyanánt azt hagyták volna ránk, — de ami a világ minden birtokánál és kincseinél többet ér — vitézségük, becsületük és hazaszeretetük szeplőtelen emlékezete fennmaradt s rólok írja meg a krónikás a világtörténelem egy részét, örök dicsőségére ennek az ezer esztendőös magyar hazának!

Ha elsöpörne is bennünket valaha az idők zivatarja, a magyar nemzet hire, neve, dicsősége fennmarad, amíg csak ezen a földön emberek élnek s amíg erény és igazság az erkölcsi világrendnek fundamentumát képezik!

Haza és függetlenség! Ez legyen tehát a mi mindennapi kenyerünk, ez legyen a mi mindennapi imádságunk, mert ha ezt egyszer elveszni hagytuk, — elvesztettük emberi méltóságunkat, becsületünket, lelkiismeretünket — Istenünket. Pusztuljunk el inkább irtó háboruban egytől-egyig, mint az Avarok!

Ezer esztendőt számlál a magyar nemzet állami élete. — Ezer sztendő, annyi keserű megpróbáltatás, annyi kínos küzdelem, — annyi vér és könny s olyan kevés öröm, mint a magyar nemzetnek jutott önkénytelenül a költőnek azon szavait juttatják eszünkbe: „Isten csodája, hogy még áll Hazánk!“

Amit ez elmúlt ezeresztendőn keresztül olyan sokszor nem tett a magyar, a jövő ezredév azt követeli meg tőle, ha élni akar, hogy összetartsen! egymást becsülje meg mint ember, mint barát, mint testvér. Erre tegyünk megszeghetetlen ünnepélyes fogadást az elmúlt ezeresztendő sirjánál s ha egyetértésben élünk, ha a haza és szabadság-szeretet kettős erénye ékesít bennünket, akkor bizton nézhetünk a jövő elé, akkor sorsunk egére újabb ezredév van felírva, melyen ujult erővel, üdvösebb alkotmány mellett s hozzá méltóbb függetlenséggel él és virágzik a haza!

Legyen tehát a magyar természetes és egyszerű, békében munkás, takarékos, előrelátó és óvatos; harczban, háboruban vitéz és önfeláldozó, mint Árpád és az ősmagyarok valának, akiket becsült, tisztelt, félt és rettegett a világ. Erre a magyar nemzetre hosszú és nehéz feladat vár még a jövőben; — mivelünk céljai vannak a gondviselő Istennek; — egy nemzetnek, mely isteni cél és rendeltetés szolgálatában áll; — egy ilyen nemzetnek élni, remélni és szerepelni kell; egy ilyen nemzetnek földi hitvány zsarnokok ékes biborát lenézni és utálni erkölcsi szent kötelessége! Mert a magyar csak addig magyar, amig szabad és önérzetes nemzetnek vallhatja magát!

Tanítsátok meg azért ti édes anyák gyermekeiteket imádni az emberi méltóság legdrágább kincsét: a szabadságot. Koldusbot és függetlenség inkább, mint gyémánt korona és rabszolgaság! Mert csak addig nevezheti a magyar nemzet az Istent Istenének, amig szabad és független lesz! — hiszen a rabszolganak nincsen is Istene, a rabszolgaleleknek csak az elkárhozáshoz van joga.

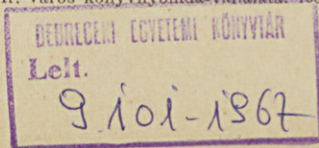
Be vannak, be kell hogy legyenek vésve ezek az eszmék minden tisztességes honpolgár lelkébe. Vigyázatok polgártársak, őrizzétek meg hiven hazaszerető lelketeknek ezt az isteni adományát, ezen isteni kezek által lelketekbe

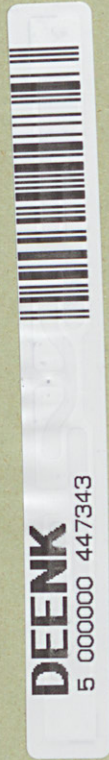
irt törvényeket, mert ez lesz a jövő ezredév legdrágább kincse, ez lesz az utódoknak legszentebb öröksége. Ehhez esküdjék hűséget minden újabb nemzedék, mint harcz előtt zászlójához a katona, — aztán ha jön a megpróbáltatás nehéz ideje, tudni fogja minden magyar, hogy meghalni kedves kötelessége annak, aki azon szent és örökdicő czélért áldozza fel életét, hogy függetlenül és szabadon mindörökké: Éljen a haza!

(Zovány.)

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lapszám
I. Ünnepi beszéd 1894 márczius 15.	1
II. Ünnepi beszéd 1895 márczius 15.	7
III. Ünnepi beszéd 1896 márczius 15.	14
IV. Ünnepi beszéd 1904 márczius 15.	20
V. Ünnepi beszéd Magyarország ezeresztendős fennállásának emlékünnepélyén 1896 május 25.	30

DEENK

5 000000 447343

